

Annotation

N. V. Bondarenko

PRIORITY SOURCES OF FINANCIAL AND CREDIT SUPPORT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the article was determined that the priority source of financial support and the support of agricultural enterprises in the direction of creating and maintaining of the material and technical base is to raise funds through bank loans.

During the research the following methods were used: analysis and synthesis, method of comparison and graphical method.

It was found that for agricultural producers of our country access to borrowed funds remains quite difficult. One of the conditions of obtaining a loan - the borrower's creditworthiness, it means a guarantee of repayment. Lending of the agricultural sector is held in place by the commercial sector.

It was found that the most popular credit products among farmers are working capital loans, investment lending and short-term lending, which has a significant potential, charged upon grain stored on a certified elevator with execution of double warehouse certificates.

It is established that obstacles of further dynamic growth of agriculture lending are: low financial status of agricultural enterprises; lack of legal regulation of relations connected with the provision of credit; lack of adequate collateral; high interest rates, which are caused by the high cost of resources; shortage of long-term resources in banks; insufficient management in banks.

Also it was determined that agricultural enterprises during choosing a bank for lending, should pay attention not only to lower interest rates on loans, but also on loyalty and willingness of the bank to negotiate the adaptation of schedule of the repayment and loyal collateral.

Key words: financial support, concessional lending, commercial banks, mortgage, double warehouse certificate, investment lending, short-term lending.

УДК 631.162:338.434

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

С. А. Власюк, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Розглянуто стан та проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. Запропоновано теоретичні та практичні підходи щодо залучення фінансових ресурсів в умовах економічної кризи.

Ключові слова: фінансове забезпечення, державна підтримка, кредит, кредитні спілки

Нинішня практика фінансової роботи у сільськогосподарських підприємствах не відзначається комплексністю та системністю, має низку недоліків, що не дають змоги задовольнити фінансові потреби. Діюча державна фінансова політика щодо регулювання темпів розвитку агропромислового виробництва не забезпечує належного доступу сільськогосподарських товаровиробників до ринку фінансових ресурсів, формування сприятливого інституційного середовища та вирівнювання умов господарювання. Економічні перетворення спричинили погіршення забезпеченості фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств, необхідність залучення яких поєднується з подоланням фінансової кризи. У зв'язку з вище зазначеним підприємства не в змозі на відповідному рівні вести процес відтворення та спрямовувати кошти на розширення діяльності та модернізацію

виробництва, що негативно позначається на конкурентоспроможності та якості продукції.

Методика дослідження. Основою дослідження є системний метод пізнання закономірностей фінансового розвитку аграрних підприємств, а також низка загальнонаукових і специфічних методів, які в сукупності дають змогу детально дослідити шляхи залучення фінансових ресурсів для розвитку сільськогосподарських підприємств. У процесі дослідження використовувалися такі методи: наукової абстракції – для формулювання теоретичних узагальнень і висновків; аналізу і синтезу – для вивчення характеру і причинно-наслідкових зв'язків, встановлення тенденцій розвитку явищ і процесів в аграрному секторі; монографічний – для вивчення досвіду фінансування сільського господарства в розвинутих країнах світу та ін.

Результати досліджень. Рівноцінний доступ до коротко-, середньо- та довгострокових фінансових ресурсів є критично важливим для діяльності та розвитку сільськогосподарських підприємств України. У всьому світі сільське господарство стає все більш капіталомістким, проте за винятком деяких недавніх позитивних зрушень сільське господарство України повною мірою не відповідає цій тенденції. Як правило, інвестиції у різні види активів не можуть надходити тільки з власних ресурсів підприємств, а скоріше мають надходити з зовнішніх джерел. У цьому зв'язку традиційні джерела фінансування забезпечують сільськогосподарські підприємства різними видами фінансових продуктів. Крім того, міжнародні торговельні компанії активно втягнуті у надання своїм клієнтам тих видів фінансування, яке їм найбільш необхідно.

У процесі реформування колективних сільськогосподарських підприємств, запровадження приватної власності, паювання сільськогосподарських угідь, виникли нові форми господарювання на селі (табл. 1).

1. Кількість діючих підприємств у сільському господарстві різної організаційно-правової форми власності [1]

Показник	Рік					
	2002	2005	2010	2011	2012	2013
Усього	61178	57877	56493	56133	55866	55858
Господарські товариства	9337	7900	7769	7757	8121	8295
Приватні підприємства	4116	4123	4243	4140	4183	4153
Виробничі кооперативи	2111	1521	952	905	856	810
Фермерські господарства	43042	42447	41726	41488	40732	40856
Державні підприємства	570	386	322	311	294	278
Підприємства інших форм господарювання	2002	1500	1481	1532	1680	1466

На сьогодні в Україні функціонують близько 55,8 тис. підприємств різних організаційно-правових форм, 40,8 тис. фермерських. Ці підприємства є різними за розмірами землекористування і спеціалізацією, способами організації виробництва та праці, пріоритетами розвитку та ефективністю сільськогосподарського

виробництва. Водночас вони формують єдину структуру цього виробництва і виконують свою роль у наповненні продовольчого кошика держави. Дані підприємства забезпечують обробіток понад 21,6 млн га сільськогосподарських угідь, виробництво більше 78 млрд грн. товарної сільськогосподарської продукції, зайнятість 595 тис. найманих працівників (за середньообліковою чисельністю).

У здійсненні виробничо-фінансової діяльності господарюючих суб'єктів бере участь велика кількість взаємопов'язаних організаційних, трудових, матеріальних і фінансових чинників. Мета кожного господарюючого суб'єкта – якомога ефективніше їх використовувати. Саме ефективність використання чинників виробництва виражається в кінцевому підсумку – у фінансових результатах діяльності господарюючих суб'єктів (табл.2).

2. Загальні фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств[2]

Показник	Рік					
	2009	2010	2011	2012	2013	2013 у % до 2009
Чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн. грн.	65851,6	81165,2	104082,8	132206,1	133427,9	202,6
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн. грн.	8093,0	14177,6	21833,3	22683,3	14294,1	176,6
Рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності, %	14,4	21,2	26,5	20,7	12,0	83,3
Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції – всього, %	14,0	21,5	27,2	21,0	11,7	83,6

За досліджуваний період виручка від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг щорічно збільшувалась, хоча прибуток за останні роки має тенденцію до зменшення. Рівень рентабельності виробництва у 2013 р. становив 11,7% проти 27,2% у 2011 році.

Сільське господарство є, безумовно, однією з найперспективніших галузей економіки України, але для свого успішного функціонування потребує зваженої та збалансованої підтримки держави. Основні засади державної підтримки спрямовані на забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору національної економіки, послідовності та комплексності втілення державної аграрної політики органами місцевого самоврядування та органами державної виконавчої влади, окреслено в Законах України та постановах КМУ.

Державна підтримка ґрунтується на національних пріоритетах і узгоджується з необхідністю інтеграції України до ЄС та єдиного світового економічного простору. Основними елементами системи державної підтримки є сукупність організаційних, економічних і правових заходів, які мають на меті підвищення ефективності

діяльності аграрного сектору економіки, забезпечення комплексного та стабільного розвитку сільських територій, розв'язання проблем соціальної інфраструктури. Досвід розвинутих економічних країн свідчить, що в силу специфіки сільського господарства підприємства без фінансової підтримки та належного державного захисту нормально функціонувати не можуть. Державна підтримка повинна бути спрямована на підвищення рівня прибутковості аграрних підприємств, забезпечення потреб населення в якісній продукції та зростання її експорту.

Розглянемо рівень бюджетної підтримки сільськогосподарських підприємств, включаючи фермерські господарства за досліджуваний період (табл. 3).

3. Державна фінансова підтримка сільського господарства в Україні (млн грн)[1]

Джерело	Рік					
	2009	2010	2011	2012	2013	2013 у% до 2009
За рахунок бюджетних дотацій – всього, у т.ч.	738,5	1316,0	729,3	742,0	381,9	51,7
для підтримки виробництва продукції рослинництва	211,7	465,5	230,7	184,2	56,7	26,8
для розвитку тваринництва	204,5	269,5	101,1	437,0	241,7	118,2
для здійснення заходів з відтворення водних живих ресурсів	0,1	0,1	–	0,9	0,1	100
за іншими видами (напрямами) державної підтримки	322,2	580,9	397,5	119,9	83,4	25,9
За рахунок податку на додану вартість – всього, у т.ч.	2539,6	3292,1	3598,6	6232,1	7096,1	279,4
для підтримки виробництва продукції рослинництва	1547,2	1790,2	2780,5	4321,4	4519,2	292,1
для розвитку тваринництва	992,4	1501,9	818,1	1910,7	2576,9	259,7
Всього	3278,1	4608,1	4327,9	6974,1	7478,0	228,1

Сукупна державна підтримка на 1 га сільськогосподарських угідь в Україні поступово зростає, але залишається нарівні 100 доларів на 1 га, тоді як в США, Канаді та ЄС даний показник коливається в межах 150 – 700 доларів на 1 га [3].

Сільськогосподарські підприємства працюють у доволі специфічних умовах, яким притаманний і сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, і безперервність процесів біологічного відтворення ресурсів тощо, а тому кредитні ресурси, особливо довгострокові, відіграють вирішальну роль у розвитку агропідприємств.

Власне, кредитування цієї пріоритетної для нашої країни галузі економіки з кожним роком стає більш вигідним та «тримається» винятково на комерційному секторі. Зокрема, на сьогодні основними «гравцями» на ринку кредитування АПК виступають АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «КредіАгроколь Банк», ПАТ «Державний ощадний банк України».

Розглянемо найбільш вигідні програми агрокредитування в гривні строком 2 роки від банків з числа 25-ти лідерів ринку (табл. 4).

4. Рейтинг програм агрокредитування строком 2 роки[4]

Банк	Програма	Номінальна ставка% річних	Комісія	Строк / Мінімальний аванс, %
Укргазбанк	Партнерська з Білоцерківським машинобудівним заводом	Від 0,1	1% від суми	До 12 міс. / 50
Ощадбанк	Інвестиційний кредит	Від 21	0,5 суми	до 3 р. / Від 50
Райффайзен Банк Аваль	Інвестиційний кредит для бізнесу	19 – 21	0,99% суми	від 6 міс. до 5 р. / Від 20
Банк Кредит Дніпро	Кредит на агротехніку	23	0,5 – 2% суми	До 5 років (іноземна), до 3 років (вітчизняна) / 20
CreditAgricole	Агрокредит	23% – на с/г техніку;	1% від суми	До 5 років / від 30%
		від 7% – партнерські програми		
Укрексімбанк	Кредит на агротехніку та інші цілі	21,5	Щомісячна комісія -0,1% від суми	до 5 р. /15%
UniCreditBank	Кредитна лінія	24		до 2 р. / 40
ОТП Банк	Інвестиційний кредит на придбання транспорту та обладнання	25		від 60 міс. до 5 р. / 35

В цілому, кредитування всіх сегментів сьогодні не можна назвати «активним». Багато банків повністю призупинили видавати позики, інші ввели відчутні обмеження (наприклад, кредитування тільки перевірених роками клієнтів, або тільки в рамках нових залучених коштів). Попит на позики також знизився, хоча менше, ніж пропозиція, що пов'язано зі зниженням ділової активності, призупиненням багатьох бізнес-проектів, і вичікувальною позицією бізнесу.

Економічна криза і високі кредитні ставки призвели до звуження кредитного портфеля підприємств АПК більш ніж на 3 млрд грн у 2014 році.

Так, станом на 26 вересня 2014 року банківські кредити залучили 1928 підприємств галузі, що на 276 підприємств менше показника 2013 року. Загальний обсяг кредитів у 2014 році склав 8,1 млрд грн. Усього банківські кредити, надані підприємствам АПК, становлять понад 103,9 млрд грн.

При цьому прогнозується, що агросектор за підсумками року стане лідером національної економіки з експорту товарів і послуг. Збільшення обсягу виробництва підприємств АПК обумовлено суттєвим зростанням врожайності зернових культур на 16,5%. Зростання обсягів сільськогосподарського виробництва за січень-серпень склало 6,3%. Однак, істотна девальвація національної валюти, інфляція і зниження вартості продукції в умовах звуження ринку кредитування викликає різкий дефіцит грошей. Потреба в надійному банківському партнері, який зможе підтримати фінансовий стан агропідприємства завжди найбільш відчутна в кризових умовах.

Якщо великі сільськогосподарські корпорації можуть залучати обігові кошти на зовнішніх ринках, то дрібні та середні компанії залишаються один на один зі своїми проблемами і можуть розраховувати виключно на лояльні програми кредитування.

Накопичений світовий і вітчизняний (дореволюційний і в роки Непу) досвід (Німеччина, Канада, США), а також досвід країн з перехідною економікою (Польща, Румунія, Литва, Болгарія) доводять, що проблема доступного кредитування сільськогосподарських підприємств успішно вирішується за допомогою кредитної кооперації, зокрема кредитних спілок.

Маючи 20-річний професійний досвід, українські кредитні спілки можуть і готові виступити дієвими посередниками між державою, малим і середнім бізнесом, фермерським і сільськогосподарським виробником, пересічним громадянином.

Значний вклад у те, щоб кредитні спілки надавали якісні кредитні послуги малим і середнім сільгоспвиробникам уже кілька років, робить проект міжнародної технічної допомоги «АгроІнвест в Україні». Головною метою даного проекту є надання технічної допомоги, що сприятиме економічному зростанню України шляхом розвитку сільськогосподарського сектора, а це, в свою чергу, збільшить внесок України до міжнародних зусиль із забезпечення продовольчої безпеки. Щоб реалізувати цілі й мету проекту, була створена робоча група, до якої залучили 29 кредитних спілок-членів Всеукраїнської асоціації кредитних спілок [5].

Завдяки плідній співпраці з проектом «АгроІнвест в Україні», кредитні спілки шукають і знаходять власні індивідуальні підходи до фермерів і сільгоспвиробників, навчаються оцінювати їхню кредитоспроможність і можливі ризики, розробляють окремі кредитні продукти, ведуть адресну кампанію, у рамках якої пояснюють сільгоспвиробнику можливості такого кредитування й швидкість окупності вкладених у виробництво коштів.

Кредитні спілки-члени робочої групи проекту «АгроІнвест в Україні» за три квартали 2014 року видали 179 кредитів на ведення фермерських господарств на загальну суму 11,4 млн грн та 3 031 кредитів на ведення особистого сільського господарств на суму 25,4 млн грн.

У 2014 році середній кредит на ведення селянського господарства становить близько 7 тис. грн, на ведення фермерського господарства – близько 60 тис грн, Також спілки видають кредити на покупку сільгосптехніки, величина яких іноді досягає 1 млн грн. Ці показники відображають загальну зацікавленість сільгоспвиробників у доступних кредитних ресурсах, що надають спілки [5].

Висновки. Внаслідок обмеженості бюджетних ресурсів обсяги фінансової підтримки галузі є недостатніми і не враховують реальних потреб розвитку аграрного сектору. Нинішній політиці бюджетного фінансування сільського господарства притаманна різновекторність, що не сприяє ефективності здійснюваних заходів в умовах обмеженості державних фінансових ресурсів. Зокрема, непрямі субсидії завдяки спецрежимам справляння ПДВ, незважаючи на певні позитивні моменти, вносять дуже великі викривлення, оскільки саме вони підтримують неефективні структури фінансування сільськогосподарських підприємств, що не відповідає ринковим сигналам.

На додаток до загальних проблем фінансового сектору України існує низка питань, безпосередньо пов'язаних з наданням кредитів представникам галузі сільського господарства. Пожвавлення процесів банківського кредитування має дискретний характер, оскільки незважаючи на позитивні тенденції обсяги банківського кредитування, кількісні та якісні параметри не відповідають потребам економічного поступу галузі. Основними недоліками виступають: відсутність

надійного забезпечення; високі ризики кредитних операцій; високі процентні ставки; не відповідність структурних змін у мережі фінансово-кредитних інституцій та недостатній діапазон додаткових фінансових послуг для їх обслуговування.

Отже, фінансове забезпечення потребує системного підходу, який би враховував особливості інфраструктури фінансово-кредитного ринку, до складу якого повинні ввійти: комерційні банки; кооперативні банки; страхові компанії; інвестиційні фонди; лізингові та факторингові компанії; кредитні спілки тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/. — Назва з екрана.
2. Сайт Мінагро [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>. — Назва з екрана.
3. Державний бюджет України на відповідні роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [zakon.rada.gov.ua/go/719 – 18](http://zakon.rada.gov.ua/go/719-18). — Назва з екрана.
4. Сільське господарство розвивається: які банки готові кредитувати аграріїв? / За даними компанії «Простобанк Консалтинг» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua.prostobiz.ua/kredit/stati>. — Назва з екрана.
5. Стимулювання доступу аграріїв до фінансування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.agroinvest.org.ua/ukr/goals/access-to-finance>. — Назва з екрана.

Одержано 10.11.2014

Аннотація

С. А. Власюк

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ ФИНАНСОВОЙ РАБОТЫ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Рассмотрено, что действующая государственная финансовая политика по регулированию темпов развития агропромышленного производства не обеспечивает надлежащего доступа сельскохозяйственных товаропроизводителей к рынку финансовых ресурсов, формирования благоприятной институциональной среды и выравнивание условий хозяйствования.

При исследовании организации финансовой работы в сельскохозяйственных предприятиях применялись системный метод, методы научной абстракции, анализа и синтеза и др.

Проанализировано, что в процессе реформирования коллективных сельскохозяйственных предприятий и совхозов, введение частной собственности, деления сельскохозяйственных угодий, возникли новые формы хозяйствования на селе. На сегодня в Украине функционируют около 55,8 тыс. предприятий различных организационно-правовых форм. Они формируют единую структуру этого производства и выполняют свою роль в наполнении продовольственной корзины государства.

Установлено, что государственная поддержка основывается на национальных приоритетах и согласуется с необходимостью интеграции Украины в ЕС и единого мирового экономического пространства. Совокупная государственная поддержка на 1 га сельскохозяйственных угодий в Украине постепенно растет, но остается на уровне до 100 долларов на 1 га, тогда как в США, Канаде и ЕС данный показатель колеблется в пределах 150 – 700 долларов на 1 га.

Выявлено, что сельскохозяйственные предприятия работают в довольно специфических условиях, которым присущ и сезонный разрыв между вложением и поступлением средств, и непрерывность процессов биологического воспроизводства ресурсов и т.д., а потому кредитные ресурсы, особенно долгосрочные, играют решающую

роль в развитии агропредприятий. Собственно, кредитование этой приоритетной для нашей страны отрасли экономики с каждым годом становится более выгодным. Проанализировано, что на 26 сентября 2014 банковские кредиты привлекли 1928 предприятий отрасли на 276 предприятий меньше показателя 2013 года. Общий объем кредитов в 2014 году составил 8,1 млрд грн. Всего банковские кредиты, предоставленные предприятиям АПК, составляют более 103,9 млрд грн.

Накопленный мировой и отечественный опыт, а также опыт стран с переходной экономикой доказывают, что проблема доступного кредитования сельскохозяйственных предприятий успешно решается с помощью кредитной кооперации, в том числе кредитных союзов. Установлено, что значительный вклад в то, чтобы кредитные союзы предоставляли качественные кредитные услуги малым и средним сельхозпроизводителям уже несколько лет, делает проект международной технической помощи «Агроинвест в Украине», что будет способствовать экономическому росту Украины путем развития сельскохозяйственного сектора, а это, в свою очередь, увеличит вклад Украины в международные усилия по обеспечению продовольственной безопасности.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, государственная поддержка, кредит, кредитные союзы

Annotation

S. A. Vlasyuk

MODERN ASPECTS OF FINANCIAL WORK ORGANIZATION IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the article were considered that the current government financial policy on regulating the pace of development of agro-industrial production does not provide an adequate access for agricultural producers to financial resources market, formation of favorable institutional environment and aligning economic conditions.

During the studying of financial work organization in agricultural enterprises systemic method, methods of scientific abstraction, analysis and synthesis and others were used.

In the process of reformation of collective agricultural enterprises and state farms, the introduction of private ownership, agricultural land division, new forms of business in rural areas were arose. Today in Ukraine there are about 55.8 thousand of enterprises of different legal forms. They form a single structure of its production and fulfill their role in filling the food basket of the state.

The fact that governmental support is based on national priorities and is coordinated with the need to integrate Ukraine into the EU and universal economic space was established. The total state support per 1 ha of agricultural land in Ukraine gradually increases, but remains at the level of 100 dollars per 1 hectare, while in the USA, Canada and the EU this index ranges between 150 – 700 dollars per 1 hectare.

Agricultural enterprises work in quite specific circumstances, which are subject to seasonal gap between investment and proceeds, and the continuity of processes of resources biological reproduction, etc. That's why lending resources, especially long-term, play a crucial role in the development of agribusinesses. Actually, lending of this priority branches of the economy for our country becomes more profitable.

Was analyzed the fact that at September 26, 2014 bank loans involved 1928 enterprises of the industry, it's on 276 enterprises less than in 2013. Total amount of loans in 2014 was 8.1 billion UAH. Total bank loans of AIC enterprises amounted more than 103.9 billion UAH.

Accumulated international and domestic experience and the experience of countries with transitional economy show that the problem of affordable lending of agricultural enterprises can be successfully solved with the help of credit cooperative, including credit unions. A significant contribution makes an international technical assistance project 'AgroInvest in Ukraine' to provision of quality credit services to small and medium agricultural producers by credit unions, which would boost economic growth of Ukraine by developing agricultural sector, which in turn will increase Ukraine's contribution to international efforts to ensure food security.

Key words: financial support, state support, credit, credit unions.